

Heavenly Torah

As Refracted through the Generations

Abraham Joshua Heschel

*Edited and Translated from the Hebrew
with Commentary
by
Gordon Tucker
with
Leonard Levin*

אברהם יהושע השל

Title page

מהדורה מורחבת ומתוקנת על פי כתבי יד
בעריכת דרור בונדי

The Doctrine of God's Image

HUMANITY IS GREAT and precious in God's sight, according to Rabbi Akiva. How so? "Precious are humans, that they were created in God's image. A special affection they have in that it was made known to them that they were created in the Image, as it is written, 'In His image did God make man'" (Genesis 9:6).^[3]¹

The person is a reflection of the supernal realm. The human image below corresponds to the Divine Image above. According to Rabbi Akiva, "He who spills human blood, Scripture regards such a person as though he had diminished the Divine Image, as it is written, 'Whoever sheds the blood of man, by man shall his blood be shed; for in His image did God make man' (Genesis 9:6)."² The midrash cites a parable: A mortal king visited one of his provinces and the people put up a statue and struck coins in his honor. Sometime later, they tore down his statue, destroyed his coins and thus diminished his image.³

We quoted above the example of Hillel the Elder, who washed in the bathhouse, because it was a mitzvah to keep clean the body that was created in the likeness of God.⁴ For Hillel, the doctrine of man's divine image clarifies the nature of human greatness; for Rabbi Akiva it teaches us about the Holy and Blessed One and the extent to which human deeds affect what happens above ("diminishing the Image"). Moreover, the expression itself, *et ha-demut*, "the Image,"^[4] makes it evident that its purpose is not to indicate the nature of humanity but to point to the existence of the Divine. It is in this sense that Rabbi Akiva taught, "Because of his sin, man has no possibility to know what the Divine Image is."⁵

The ancients saw the reflection of God in all existence. They believed that the different elements of reality were not hermetically self-contained and impermeable. On the contrary, every element was a reflected light of the Divine. All existence was a harmonious reality, its various elements in a mutual relationship. However, there were two approaches to this harmonious reality: one cosmological or immanent, the other transcendental.^[5] According to the former, the particular reflects the gener-

¹ Avot 3:14. ² Genesis Rabbah 34:14. ³ MI Bahodesh 8.

⁴ Leviticus Rabbah 34:3. ⁵ ARN A 39.

[3] The idea here is that humans have a distinction above all other creatures, even those that are conscious of their surroundings, because only humans have a sense of *self-consciousness*, that is, consciousness of the self. In Akiva's terminology, we are not only made in the image of God, but we know that we are.

[4] The expression occurs in the phrase *mi'et et ha-demut*, or "diminished the Image."

[5] Heschel here uses the transcendent/immanent dichotomy in the opposite sense from its usage in contemporary theological discourse. For how the different usages are correlated, see the introduction to this chapter and editorial notes in chapter 2, the section entitled "The Exoteric and Esoteric Personalities."

ולרעיונות דומים שכבר נאמרו בכבל העתיקה, אך חשוב לו להדגיש שהן אינן זהות (אף שהוא אינו מסביר את דבריו). השל גם כורך סביב ההמשגה הזו את שאלת טעמי המצוות ואת הדיון בקדמותה של התורה לעולם – דיון שמטרים את הדיון הארוך בספר השני.

תורת הדמות

גדול אדם וחביב מאד במשנתו של רבי עקיבא. ומה חיבתו? "חביב אדם שנברא בצלם. חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר: 'כי בצלם אלהים עשה את האדם' (בראשית ט, ו).¹ אדם בחינת אספקלריה של מעלה, דמות אדם למטה מכוונת כנגד דמות של מעלה. "דרש רבי עקיבא: כל מי ששופך דמים מעלה עליו (הכתוב) כאילו מיעט את הדמות (כלומר: דמותו של הקדוש ברוך הוא עצמו), מה טעם? 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' (שם ט, ו), מפני כי בצלם אלהים עשה את האדם."² דרשה זו נאמרה בצורה יותר ברורה: "שכל מי ששופך דם מעלה עליו הכתוב כאילו ממעט בדמות המלך. משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה, והעמיד לו איקנות, ועשה לו צלמים, וטבע לו מטבעות. לאחר זמן כפו לו איקנותיו, שברו לו צלמיו, וביטלו לו מטבעותיו, ומיעטו בדמותו של מלך."³

הרעיון עצמו קדום לדורו של רבי עקיבא. מסופר על הלל הזקן: "שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמו. אמרו לו תלמידיו: רבי, להיכן אתה הולך? אמר להם: לעשות מצווה. אמרו לו: וכי מה מצווה זו? אמר להם: לרחוץ בבית המרחץ. אמרו לו: וכי זו מצווה היא? אמר להם: הן, מה אם איקונין של מלכים, שמעמידים

1. אבות, פ"ג, מ"ד.

2. בראשית רבה, פל"ד, ד. בתוספתא יבמות, סוף פ"ח: "כל השופך דמים הרי זה מבטל את הדמות". השווה דברי בן עזאי, שם: "כל מי שאינו עוסק בפרייה ורבייה כאילו ממעט את הדמות, שנאמר: 'כי בצלם אלהים עשה את האדם' (בראשית ט, ו), וסמך ליה 'אתם פרו ורבו'. בשמות רבה, פ"ל, יב, בלי שם אומר: "אם הרג אדם נפש מישאל כאילו הוא מעביר איקונין של מלך".

3. כל הדרשה במבילתא דרבי ישמעאל, בחודש, פ"ח: "כי צד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה. כתיב: 'אנכי ה' אלהיך' וכנגדו 'לא תרצה'. מגיד הכתוב, שכל מי ששופך דם... כאלו ממעט בדמות המלך... כתיב 'לא יהיה לך' וכתוב כנגדו 'לא תנאף'". ברור שדרשה זו אינה ממשנתו של רבי ישמעאל, הסובר שאנכי ולא יהיה לך' דיבור אחד הם, ספרי, שלח, פיסקא קי"ב. ברור שדברי המבילתא מווסדים על דרשתו של רבי עקיבא לבראשית ט, ו, שהוכרנו למעלה בהערה השנייה בפרק זה.

ality *within the earthly realm*; that is, the human microcosm corresponds to the macrocosm.⁶ But the transcendentalists taught that all the earthly elements had their counterpart in the supernal world. Thus, man's image and likeness were derived from above; terrestrial man resembled heavenly man.⁷

This striking contrast in the evaluation of human worth is reflected in Rabbi Akiva's view of capital punishment. In the Mishnah we read: "A Sanhedrin that executes one person in seven years is called tyrannical. Rabbi Eleazar ben Azariah taught, 'One in seventy years.' Rabbi Tarfon and Rabbi Akiva declared, 'Had we been in the Sanhedrin, no person would ever have been executed.' But Rabbi Simeon ben Gamaliel said, 'They would have increased the number of murderers in Israel.'"⁸

The doctrine of the image of God has a powerful appeal, for it compares the likeness of the created to its Creator, the image of mortal human to the One who brought the world into being.^[6] This likeness is not only the secret of a human being's creation but is part of the very essence of the human's existence. In his very existence a human being is a reflection of the Holy and Blessed One. This daring concept became the basis for many of the popular maxims of the Amoraim. Said Rabbi Simlai,^[7] "Man's body comes from the earth but his soul comes from heaven. When he performs the commandments of the Torah and obeys the will of heaven, then he becomes like the heavenly beings."⁹ Rabbi Simeon quoted Rabbi Joshua ben Levi as saying, "Whosoever puts his trust in the Holy and Blessed One is privileged to become like unto Him, as it is written, 'Blessed is he that trusts in the Lord, whose trust is the Lord alone' (Jeremiah 17:7). But whosoever puts his trust in idols condemns himself to be like them, as it is written, 'They who fashion them, all who trust in them, shall become like them'" (Psalm 115:8).¹⁰

The danger of this doctrine, which in effect teaches that man can become like God, was obvious to Rabbi Simeon ben Lakish. To offset it, he was moved to teach: Moses stated two things in the Torah that clarify our relationship to God. We read, "You will always be at the top" (Deuteronomy 28:13). Does this mean that you will be like Me? Impossible! That is why the Hebrew word *rak* (only) is used in this verse, to limit

⁶ See Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, 7 volumes (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1909-38), 5:64ff.

⁷ See Zohar II, 76a.

⁸ Mishnah Makkot 1:10.

⁹ Sifre Ha'azinu 306, comment on *ya'arof kammatar*.

¹⁰ Deuteronomy Rabbah 5:9.

^[6] Heschel adds: When Rabbi Akiva answered Tineius Rufus that human deeds are preferable to God's, this probably gives an additional nuance to Akiva's doctrine of being created in the divine image (Tanhuma Tazri'a 5).

See also the homily on Leviticus 26:12, cited in chapter 10: When God strolls in the Garden of Eden, and the righteous hide in fear, God will say, "Why are you frightened of Me? I am just like you!" (Sifra Behukotai 111b).

^[7] A teacher of the transitional Tannaitic-Amoraic generation.

אותו בכתי טרטיאות ובכתי קרקסאות, מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן... אני שנבראתי בצלם וכדמות... על אחת כמה וכמה".⁴

ברם, אם תדייק בדבר תמצא שהלל עניין הדמות בא ללמד גם כן על הקדוש ברוך הוא ("ממעט בדמות ואילו לרבי עקיבא עניין הדמות בא ללמד גם כן על הקדוש ברוך הוא") ועל מידת ההשפעה שמעשי בני אדם משפיעים למעלה. ולא זו בלבד אלא שאתה מוצא כאן לשון מיוחדת "את הדמות", וברור שאין משמעות הלשון לציין את כלל בני האדם שעל פני האדמה, אלא מציאות עליונה. במשמעות זו הורה רבי עקיבא: "בעווננו אין סיפק לאדם לידע מה דמות למעלה".⁵

רגיל היה האדם בתקופה העתיקה לראות בכוחה בכל דבר. בעיניו אין חלקי המציאות סגורים בתוך עצמם, סתומים ואטומים; אדרבה, כל דבר הוא אור חור. המציאות עומדת על ההתאמה ועל יחס של גומלין. אלא ששני פירושים ניתנו להתאמה זו, אחת קוסמולוגית או אימננטית, ואחת טרנסצנדנטית. יש אומרים שהפרט משקף את הכלל, כגון: האדם עולם קטן, ושקול כנגד כל העולם.⁶ ויש אומרים הדברים של מטה כרוגמתם למעלה, כגון: אדם צלמו ודמותו למעלה (אדם קדמון), האדם התחתון דומה לאדם העליון.⁷

הפלגה עצומה זו בערכו של אדם תסביר לנו את דעתו של רבי עקיבא בדיני נפשות. במשנה קבעו: "סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף הן מרבין שופכי דמים בישראל".⁸

מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע (Tineius Rufus) את רבי עקיבא: איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? אמר לו: "של בשר ודם נאים".⁹ מאמר זה שמשמעותו סתומה אפשר שמקומו במערכת הרעיונות על האדם שנברא בצלם. גדול כוחה של תורת הדמות שהיא מרמה את הצורה ליצורה, בשר ודם למי שאמר והיה העולם. אין הרמיון בסוד בריאתו בלבד אלא בעצם קיומו, במציאותו ממש דומה אדם להקדוש ברוך הוא. וכך דרשו בבית מדרשו של רבי עקיבא. 'וההלכתי

4. ויקרא רבה, פל"ד, ג. ר' יהושע בן לוי אמר: "אוקוניא (צלם אדם) מהלכת לפני האדם, והכרוזות כרוזין לפניו. ומה הן אומרים? תנו מקום לאיקונין של הקב"ה", דברים רבה, פ"ד, ד. עיין ספרי *Man's Quest for God*, עמ' 125 (התפילה, עמ' 196-197).

5. אבות דרבי נתן, נר"א, פל"ט.

6. L. Ginzberg, *The Legends of the Jews*, ח"ה, עמ' 64 ואילך.

7. 'ורוא דאדם דלתתא כלא איהו ברוא דלעילא', זוהר, ח"ב, ע"א.

8. משנה מכות, סוף פ"א.

9. תנחומא, תזריע, ה.

בתוככם' (ויקרא כו, יב) – "משלו משל למה הדבר דומה? למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס, והיה אותו אריס מיטמר לפניו. אמר לו המלך לאותו אריס: מה לך מיטמר מלפני? הריני כיוצא בך! כך עתיד הקדוש ברוך הוא לטייל עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא. וצדיקים רואים אותו ומודעזעים מלפניו. והקדוש ברוך הוא אומר להם לצדיקים: מה לכם מודעזעים מלפני? הריני כיוצא בכם!"¹⁰ רעיון נרעז זה שימש בית אב למאמרים שנשנו בפי האמוראים. לפי דעתו של רבי סימאי, אדם גופו מן הארץ, ונפשו מן השמים. "עשה אדם תורה, ועשה רצון שבשמים, הרי הוא כבריות של מעלן."¹¹ בא רבי יהושע בן לוי ואמר: "כל מי שבוטח בהקדוש ברוך הוא זוכה להיות כיוצא בא. מניין? שנאמר: 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' (ירמיה יז, ז), אבל כל מי שיבטח בעבודה זרה נתחייב להיות כיוצא בה, שנאמר: 'כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם' (תהלים קטו, ח)."¹²

דברים אלה עלולים לערבב את התחומים ולהעביר את האדם על דעת קונו. יתכן שהרצון להסיר מכשול מקרב המחשבה הוא שהביא את ר' שמעון בן לקיש לומר: "שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה... כתוב אחד אומר: 'והיית רק למעלה' (דברים כח, יג) – יכול כמוני? אתמהא! תלמוד לומר: 'רק', גדולתי למעלה מגדולתכם... 'דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם' (ויקרא יט, ב) – יכול כמוני? תלמוד לומר: 'כי קדוש אני ה' אלהיכם, קדושתו למעלה מקדושתכם."¹³

10. ספרא, בחוקותי, ק"א, ע"ב. "הצדיקים שמם קודם להם... לפי שדומין לכוראם דכתיב: 'ושמי ה' לא נודעתי להם' (שמות ו, ג), מדרש שמואל, פ"א, ו.
11. ספרי, האזינו, פ"א, ט"ו (יערף כמטר).
12. דברים רבה, פ"ה, ט; בשם ר' לוי בר חמא, שם פ"א, יב. "אם תעשה מצוותי הרי אתה כיוצא בי", דברים רבה, הוצאת ר"ש ליברמן, עמ' XVIII, ובדברים רבה, פ"א, יב: "היום אתם כמכובדים, אבל לעתיד לבוא אתם עתידין להיות דומין לרבנן".
13. בראשית רבה, פ"צ, ב; ויקרא רבה, פכ"ד, ט. עיין תנחומא באבער, בחוקותי, ו: 'כי מי בשחק יערך לה' ירמה לה' בבני אלים' (תהלים פט, ז) – אמר הקדוש ברוך הוא: כל מי שעושה כמעשי יהא דומה לי. אמר ר' לוי: משל למלך שבנה מדינה והוליק בתוכה שני פנסין, אמר המלך כל מי שמדליק שני פנסין כאלו, אני קורא אותו אגוסטה ואיני מקנא בו. כך הקדוש ברוך הוא ברא את השמים, ונתן בהם (ב) פנסים שיהיו מאירין לעולם) חמה ולבנה, שנאמר: 'ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ' (בראשית א, ז), אמר הקדוש ברוך הוא: כל מי שיעשה כאלו, יהא שווה לי, שנאמר 'כי מי בשחק יערך לה', אין הלשון הזה אלא לשון אור, שנאמר 'על המטרה הטהורה יערך' (ויקרא כד, ד). כנגד זה דרש ריש לקיש את מה שנאמר ביעקב: 'ויקרא לו אל אלהי ישראל' (בראשית לג, כ) (בניגוד לדעת ר' אלעזר): אמר יעקב להקדוש ברוך הוא: "אתה אלוה בעליונים, ואני אלוה בתחתונים". בראשית רבה, סוף פ"ט. לפי דעה אחרת, הקדוש ברוך הוא קרא ליעקב אל, מגילה ית, ע"א. עיין הערת ר"ח אלבעק, בראשית רבה, שם, עמ' 950.

